

Az MTA Ökológiai Kutatóközpont Balatoni Limnológiai Intézetének 85 éve

Negyedik rész: A II. Világháború

G.-Tóth László

Az intézet nagynevű igazgatója, a protisztológus Entz Géza 1943. február 21.-én elhunyt. Az intézet vezetését a korábbi ügyvezető igazgató, Wolsky Sándor fejlődés- és élettan tudós vette át őszinte hittel, és a hely szelleméhez méltó felelősségtudattal. Wolsky Sándor a fejlődésbiológia területén már abban az időben elismert egyéniség volt a nemzetközi tudományos térben. Tihanyi munkáságáról annyit mindenképpen illik tudni, hogy már pályafutása tihanyi időszakában roppant érdekes felfedezéseket tett az alsóbbrendű állatok meglepő regenerációs képessége területén. Megfigyelte például azt, hogy ha a balatoni kecskerák (*Astacus fluviatilis*) szemét kiirtjuk, helyette csáp fejlődik!

Wolsky Sándor már az igazgatói megbízatását követő hetekben szembesülni kényszerült a háborús idők súlyosbodó gazdasági és ideológiai nyomásával. Az alkalmazottak jelentős részét ugyanis hirtelen behívták katonának. Így ír erről: „A második világháború negyedik éve sok tekintetben súlyos megpróbáltatásokat hozott intézetünkre. Entz Géza elvesztésével teljes mértékben nyilvánvaló lett az az ijesztő elnéptelenedés, amely az intézet személyi állományát sorvasztja, távozott dr. Müller Sándor adjunktus, dr. Jaczó Imre gyakornok, dr. Szent-Ivány József múzeumi őr, dr. Entz Bélát gyakornokká nevezték ki, azonban tényleges katonai szolgálatát teljesíti. Ezekről a körülményektől erősen bénítva ugyan, de változatlan buzgalommal és fokozott felelősségtudattal dolgoznak az itthonmaradottak az intézet kutatómunkájának előrevitelén és régi nemzetközi jóhírének fenntartásán”.

Wolsky Sándor a tudomány szabadságának és nemzetek feletti határtalanságának elkötelezett híve volt! Így, a korabeli Európa polarizálódó viszonyainak dacára továbbra is rendszeresen utazott Tihanyból Európa legnevesebb egyetemeire, Londonba, Párizsba, Stockholmba, sőt Amerikába is előadni, és emellett igyekezett a tihanyi intézet nyugalomban megőrizni még a hadi helyzet 1944 évi tragikus kilátásai elenében is.

Dr. Wolsky Sándor 100 éves születésnapján

1944 decemberében a visszavonuló német-magyar, és az előrenyomuló Vörös Hadsereg pusztító frontja elérte Budapestet. A főváros elszánt erődharcra rendezkedett be. Budapest közel három hónapon át védkezett. Budapest ostroma a Sztálingrádéhoz hasonló nagyságrendű emberi és anyagi veszteséggel járt. És ilyen körülmények között, a háború végnapjaiban, Wolsky Sándor, jobbján Issekutz Máriával személyes kapcsolataik révén Berlinben és Budapesten elérték, hogy a tihanyi intézetet felszerelésével együtt ne telepítsék ki Németországba, hanem helyezték a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alá! Így a főépület tetejére kifeszült egy 300 m²-es ponyva, rajta egy hatalmas fehér alapon vörös kereszttel. A kapukra hasonló jelzést, és magyar, német, angol, és orosz feliratokat helyeztek ki. Nem bombázta az épületegyüttest az angol-amerikai légierő, dacára az 1945 eleji „Balatoni csatának”, és az orosz inváziós hadereg is maximálisan tiszteletben tartotta az intézet bejáratait. Tihany a kegyetlen vészkorszak heteit álombéli állapotban élte túl. Az intézeti dokumentációk szerint például 1944 december 23.-án a kutatók plankton mintát vettek a Balatonból, és azt mikroszkóppal vizsgálták. A tihanyi intézet 1944-évi vendégkönyve legutolsó bejegyzése 1944 szeptember 26.-i. Ezen a napon Pálos Lajos, és még három budapesti személy látogatott az intézetbe, örömét és szíves jókívánságait kifejezve. Ezután hat hónap érthető háborús okokból kimarad, majd 1945 március 29.-i az első új bekezdés, amelyet, és válogatás nélkül sorrendben következő tizennégyet szó szerint idézek. Én ezek olvasatán megrendültem, és tisztelettel kérem az olvasót is higgadtsága megőrzére és egy mély elgondolkodásra.

Tehát 1945 március, Magyarország, még él Hitler Adolf, tombol a háború, és íme Tihany:

1945 március 29.

„Mi négyen, orosz tiszték meglátogattuk a magyar botanikai intézetet, tisztelettel!”;

1945 március 30.

„Mi két belorusz orvos meglátogattuk a Magyar Botanikai Intézetet. Óriási megelégedésünkre megismertük az Intézet kiváló munkáját, kívánjuk, hogy munkatársai tovább dolgozzanak az emberiség felvirágzásában!”;

1945 március 30.

„AVörös Hadsereg képviselőiben a kapcsolataink megerősítésére a magyar és a szovjet ország között tisztelettel: ...tábornok (olvashatatlan)”;

1945 április 1.

„A Vörös Hadsereg képviselői megismerkedtünk az intézet munkájával, nagy elismeréssel, hogy a nehéz háborús körülmények között tovább dolgoztak a tudományos gondolaton, és a diftéria, a tífusz stb. szérum kidolgozásán! Kívánjuk, hogy a kapcsolat a CCCP-vel megerősödjön: ...kapitányok (olvashatatlan);

1945 április 1 (11?).

„Az intézetet meglátogató mi, a Vörös Hadsereg képviselői ámulva nézzük azt a munkát, amelyet a tudományos emberek itt végeznek! Azt kívánjuk, hogy a tudomány tovább haladjon itt az összes ember javára az egész világon!”;

1945 április 7.

„Mi, a Vörös Hadsereg tisztjei a balatoni biológiai intézetnek azt kívánjuk, hogy a háborúban megkezdett munkájukat az egész emberiség számára majd tovább folytassák!”
Alekseyev kapitány”;

1945 június 9.

„Minden jót! Hello. W. Lebiel, US Navy és Csillényi Zoltán”;

1945 június 12.

Bowers L. US. Army Pol. Esc. Sec. Army;

1945 június 19.

Angol szöveges bejegyzés: „Mi, szovjet katona orvosok nagyon örülünk, hogy kissé megismerkedhettünk a Higiéniai Intézettel a Baltonon! Az is nagyon jó volt, hogy beszélgettünk orvosokkal, akik a *Brucella* infekción dolgoznak itt! Köszönjük Wolsky Úrnak ezt a kedvességét!”;

1945 június 20.

„Örülök, hogy mindenki a nehéz időkben is itt maradt és megvédték a mi új Demokratikus Magyarországunk részére ezt a rendkívül fontos intézetet! Kívánok jó munkát, és több munkát! Vas Zoltán, Vas Zoltánné és Berta László közegészségi főfelügyelő”;

1945 augusztus 20.

„Szabad Osztrák Fiatalok Csoportja, tisztelettel!”;

1945 szeptember

„Mi voltunk, 19 orosz, 4 USA, 2 angol, 1 német, 1 ostrák, 1 holland”;

1946 „The Royal Navy has reached the Balaton at last, and fired 21 gun salute!”